

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

อาหารเป็นหนึ่งในปัจจัยสี่ที่สำคัญสำหรับคนเรา ทำให้ร่างกายเจริญเติบโต เริ่มตั้งแต่แรกเกิดจนถึงวัยเด็ก วัยผู้ใหญ่ อาหารเป็นส่วนสำคัญในการทำให้ร่างกายสมบูรณ์แข็งแรงและสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างปกติสุข

การบริโภคอาหารที่ถูกหลักโภชนาการจะช่วยให้ร่างกายเจริญเติบโต รูปร่างได้สัดส่วน มีความต้านทานโรคสูง ไม่แก่ก่อนวัย อายุยืน มีพัฒนาการทางจิตใจและสมองงอกงามเต็มที่ ผู้ที่ขาดสารอาหารจะมีผลเสียต่อร่างกาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการขาดสารอาหารในวัยเด็กจะก่อให้เกิดผลเสียต่อสุขภาพอย่างเห็นได้ชัด เพราะวัยเด็กเป็นวัยที่ร่างกายกำลังเจริญเติบโต ต้องการอาหารไปสร้างเสริมการทำงานของอวัยวะต่าง ๆ โดยเฉพาะการเจริญเติบโตของสมอง การขาดสารอาหารในระยะนี้จะมีผลเสียต่อสติปัญญาของเด็ก เพราะสมองไม่เจริญเติบโตเท่าที่ควร และทำให้ร่างกายอ่อนแอ เหนื่อยง่าย ขาดภูมิต้านทานโรค ติดโรคและเจ็บป่วยง่าย ทำให้มีผลเสียต่อตนเอง ครอบครัว อันมีผลกระทบต่อเศรษฐกิจ สังคม และการพัฒนาประเทศ (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2528, หน้า 20)

ปัจจุบันเด็กไทยเป็นจำนวนมากเป็นโรคขาดสารอาหาร จากสถิติของกองโภชนาการ กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข พบว่าในปี 2538 เด็กวัยก่อนเรียน (อายุ 1-5 ปี) จำนวน 6,400,000 คน เป็นโรคขาดสารอาหารถึงประมาณ 3,000,000 คน และยังพบว่าเด็กในวัยเรียน (อายุ 6-14 ปี) จำนวน 9,700,000 คน เป็นโรคขาดสารอาหารถึง 4,800,000 คน หรือร้อยละ 40.50 (ละอ อ้วน, 2538, หน้า 30) ถ้าปล่อยให้เด็กวัยประถมศึกษาจำนวนมากตกอยู่ในสภาพที่ขาดสารอาหาร ร่างกายอ่อนแอ น้ำหนักต่ำกว่าเกณฑ์ จะทำให้สุขภาพของเด็ก

ถูกนั้นทอน สติปัญญาเสื่อมถอย ยากที่จะหล่อหลอมเขาไปในทิศทางที่พึงงามได้ สิ่งที่เขาต้องเผชิญต่อไปตลอดชีวิต คือ การมีร่างกายอ่อนแอ เจ็บไข้ ขาดโอกาสทางสังคม และไม่มีวันที่จะเจริญหน้ากับโลกในอนาคตได้เลย (สำนักงานโครงการอาหารกลางวัน กระทรวงศึกษาธิการ, 2537, หน้า 5)

โครงการอาหารกลางวันเป็นแนวทางหนึ่งที่จะช่วยเหลือเด็กยากไร้และเร่งแก้ปัญหาการขาดแคลนอาหารกลางวันและภาวะทุพโภชนาการของเด็ก โครงการอาหารกลางวันได้ดำเนินการอย่างจริงจัง และคณะรัฐมนตรีได้อนุมัติให้กำหนดโครงการไว้ในแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ระยะที่ 4 (พ.ศ.2520-2524) จนถึงปี พ.ศ.2524 มีโรงเรียนในโครงการทั้งสิ้น 1,778 โรงเรียน ในการดำเนินงานตามโครงการนี้ เดิมกรมการปกครองได้จัดสรรเงินอุดหนุนให้โรงเรียนโรงเรียนละ 5,000 บาท จนถึงปีงบประมาณ 2522 จึงได้เพิ่มเงินอุดหนุนเป็นโรงเรียนละ 7,500 บาท เพื่อให้โรงเรียนใช้ในการจัดหาอุปกรณ์สำหรับประกอบอาหาร ปรับปรุงงานเกษตรในโรงเรียนเพื่อส่งเสริมโครงการอาหารกลางวัน และเป็นเงินทุนหมุนเวียนในการซื้ออาหารสดอาหารแห้งมาจัดทำอาหาร นอกจากนี้ยังจัดให้มีการอบรมผู้บริหารโรงเรียน และครูที่รับผิดชอบของโรงเรียนในโครงการนี้อีกด้วย

ในแผนพัฒนาการศึกษาระยะที่ 5 (พ.ศ.2525-2529) มีเป้าหมายด้านโภชนาการให้ทุกคนในชาติ กินดี อยู่ดี ปราศจากการขาดสารอาหาร เพื่อความสมบูรณ์ด้านร่างกายและสติปัญญา จึงได้กำหนดเป้าหมายสำหรับโครงการอาหารกลางวันไว้ปีละ 1,000 โรงเรียน ในระยะ 5 ปี จะมีโรงเรียนเข้าโครงการจำนวน 5,000 โรงเรียน (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2526, หน้า 1)

ในแผนพัฒนาการศึกษาระยะที่ 6 (พ.ศ.2530-2534) ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับโรงเรียนประถมศึกษา ระบุให้โรงเรียนประถมศึกษาทุกโรงเรียนจัดโครงการอาหารกลางวันในรูปแบบกระบวนการเรียนการสอนโดยบูรณาการกลุ่มประสบการณ์ตามหลักสูตรเข้าด้วยกัน และเพื่อทำให้ภาวะทุพโภชนาการในนักเรียนประถมศึกษาทุกคนหมดไป โดยความร่วมมือของ 4 กระทรวงหลัก คือ กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงมหาดไทย กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ และกระทรวงศึกษาธิการ

นอกจากนี้ยังได้ระบุถึงแผนงานโครงการพัฒนากิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อสุขภาพอนามัยนักเรียนระดับประถมศึกษาทั่วประเทศ มีสุขภาพอนามัยที่ได้มาตรฐาน โดยมีเป้าหมายว่านักเรียนทุกคนจะได้รับการเฝ้าระวังทางโภชนาการ และการป้องกันโรคขาดสารอาหารต่าง ๆ ด้วยเทคนิคในโลยี และรูปแบบที่เหมาะสม และประการสำคัญนักเรียนทุกคนมีอาหารกลางวันรับประทาน (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2529, หน้า 98)

ในปี พ.ศ.2530 สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ได้มีนโยบายให้โรงเรียน 31,324 โรงเรียน ในสังกัดได้จัดทำโครงการอาหารกลางวันอย่างทั่วถึง เพื่อให้เด็กนักเรียน 6,728,762 คนได้รับประทานอาหารที่มีคุณค่าเพียงพอกับความต้องการของร่างกาย โดยคำนึงถึงสภาพความพร้อมของโรงเรียนนั้น ๆ ซึ่งอาจจะจัดเป็นรูปแบบอาหารจานเดียวหรืออาหารชุด

ในปี พ.ศ.2535 รัฐบาลจึงได้กำหนดนโยบายสำคัญที่จะดำเนินงานโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียนประถมศึกษา ซึ่งเป็นการศึกษามากับเป็นอันดับแรก โดยได้ประกาศใช้พระราชบัญญัติกองทุนเพื่อโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียนประถมศึกษา พ.ศ.2535 กำหนดวงเงินกองทุนไว้ 6,000 ล้านบาท (สำนักงานโครงการอาหารกลางวัน กระทรวงศึกษาธิการ, 2537, หน้า 7)

ในปีงบประมาณ 2538 ทางรัฐบาล โดยสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2538, หน้า 28-32) ได้กำหนดนโยบายการพัฒนาการศึกษาไว้ชัดเจนในด้านการพัฒนาคุณภาพการศึกษา โดยจัดกองทุนและกิจกรรมการผลิตแบบครบวงจรเพื่อให้เด็กนักเรียนทุกคนมีอาหารกลางวันรับประทาน รวมถึงอาหารเสริมอื่น ๆ โดยให้เด็กนักเรียนยากจนรับประทานฟรี เพื่อให้เด็กนักเรียนทุกระดับไม่น้อยกว่าร้อยละ 90 มีสุขภาพอนามัยแข็งแรงสมบูรณ์ และมีน้ำหนักตามเกณฑ์ที่กำหนด ๖๖% เฉพาะรัฐบาลเท่านั้นที่ใส่ใจและห่วงใยต่อการพัฒนาสุขภาพอนามัยของเด็กนักเรียนสถาบันพระมหากษัตริย์ก็ยิ่งห่วงใยเสมอตลอดมา จากกระแสพระราชดำรัสตอนหนึ่งของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี (อ้างใน สุนทร เชี่ยวพานิช, 2538, หน้า 3)

... ความจริงโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียนที่ข้าพเจ้าเริ่มขึ้น ก็ไม่ใช่ของแปลกใหม่เป็นสิ่งที่ใคร ๆ หลายกลุ่มต่างคนต่างส่งเสริมอาหารการกิน ส่งเสริมการบริโภคให้ถูกต้อง เช่น ให้มีการให้ทุนแล้วทำอาหารให้เด็กนักเรียนรับประทานเพราะเห็นว่าเด็กจำนวนมากในวันหนึ่ง ๆ แทบจะไม่มีอาหารตกถึงท้องและอยู่ในสภาพที่ขาดสารอาหารถึงอย่างไรก็ตาม การทำงานอย่างนี้ไม่ถือว่าซ้ำซ้อน ...

บัดนี้นโยบายโครงการอาหารกลางวันได้ถูกดำเนินการเพื่อแก้ปัญหาการขาดแคลนอาหารกลางวันและลดความหิวโหยของเด็กนักเรียนตามความต้องการของหลาย ๆ ฝ่ายแล้ว และจุดประสงค์หรือประโยชน์ที่ได้รับจากการจัดโครงการอาหารกลางวันที่แท้จริง คือน ขาวหนู (2526, หน้า 351) กล่าวว่า เพื่อให้เด็กได้กินอาหารที่มีคุณค่าทางโภชนาการ ป้องกันโรคขาดสารอาหาร และประโยชน์ด้านการศึกษา นักเรียนจะได้มีประสบการณ์ในการทำอาหาร ประกอบอาหาร ฝึกนิสัยการบริโภค ฝึกฝนด้านเคหศาสตร์ โดยทางโรงเรียนจัดทำกิจกรรมการเรียนการสอนให้เด็กเข้าร่วมทำกิจกรรมดังกล่าว และปัจจุบันการดำเนินกิจกรรมของโรงเรียนได้มีแนวโน้มเปลี่ยนแปลงไป ประยุทธ์ ศรีทิพย์ (2534, หน้า 179-181) กล่าวว่า โรงเรียนที่มีเป้าหมายหลักเพื่อจัดให้มีอาหารกลางวันแก่เด็กรับประทานทุกคนทุกวัน จะให้ความสนใจต่อการจัดทำโครงการเพื่ออาหารกลางวัน เป็นกิจกรรมการเรียนการสอนหรือให้นักเรียนมีโอกาสมีส่วนร่วมน้อยมาก และบางครั้งการดำเนินโครงการอาหารกลางวันไม่ต่อเนื่อง จะหยุดดำเนินโครงการลงกลางปี หรือไม่ครบปีการศึกษา ซึ่งส่วนมากเป็นโรงเรียนในท้องที่ทุรกันดารและผู้ปกครองมีฐานะยากจน

ในท้องที่จังหวัดลำพูน โดยเฉพาะอำเภอเถินและอำเภอทุ่งหัวช้าง จากสภาพการที่เป็นจริงในปัจจุบันการดำเนินงานที่ไม่ต่อเนื่องของโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียนมีปัญหาคันเนื่องมาจากสภาพความยากจนของผู้ปกครองที่ไม่สามารถสนับสนุนด้านงบประมาณและเป็นโรงเรียนในท้องที่เขตชุมชนชาวเขาและการจัดสรรงบประมาณมีความล่าช้า จากสาเหตุดังกล่าวจึงมีผลกระทบโดยตรงต่อการจัดโครงการอาหารกลางวัน รวมทั้งการจัดการบริหารโครงการ ความไม่สนใจต่อการร่วมกิจกรรมโครงการอาหารกลางวันของนักเรียน อาจเป็นสาเหตุหนึ่งที่เกิดปัญหาภาวะ

ทพโภชนาการของนักเรียนยังไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร จากการรายงานภาวะโภชนาการเด็กนักเรียนสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอทุ่งหัวช้าง ประจำปีงบประมาณเดือนกันยายน 2539 จากโรงเรียนในสังกัด 19 โรงเรียน มีนักเรียนที่มีภาวะโภชนาการต่ำกว่าเกณฑ์ถึงร้อยละ 19.32 ซึ่งในจำนวนนี้ส่วนใหญ่เป็นนักเรียนชาวเขา (สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอทุ่งหัวช้าง, 2539)

กลุ่มโรงเรียนทุ่งหัวช้างเป็นหนึ่งในสามกลุ่มโรงเรียนในสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอทุ่งหัวช้าง มีโรงเรียนภายในกลุ่ม 8 โรงเรียน มีทั้งโรงเรียนที่มีนักเรียนชาวเขาและนักเรียนพื้นเมืองและในแต่ละโรงเรียนมีการจัดโครงการอาหารกลางวันสำหรับเด็กนักเรียนทุกโรงเรียนโดยได้รับเงินงบประมาณสนับสนุนจากทางราชการเป็นประจำทุกปี แต่อย่างไรก็ตามการดำเนินโครงการอาหารกลางวันยังไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร บางโรงเรียนมีปัญหาอุปสรรคมากมายและเปลี่ยนแปลงรูปแบบการจัดโครงการอยู่เสมอ จึงทำให้การแก้ปัญหาการขาดแคลนอาหารกลางวันของเด็กนักเรียนยังไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร

ด้วยเหตุผลดังกล่าวผู้วิจัยซึ่งเป็นข้าราชการครูในสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาแห่งชาติปฏิบัติราชการอยู่ในกลุ่มโรงเรียนทุ่งหัวช้าง จึงเห็นควรที่จะทำการศึกษาสภาพ การดำเนินโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียนที่ตั้งอยู่ในกลุ่มโรงเรียนทุ่งหัวช้าง เพื่อค้นหาปัจจัยสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงาน ปัญหา และอุปสรรค ตลอดจนความคิดเห็นของครูและนักเรียน ซึ่งเป็นแนวทางในการพัฒนาและปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องของโครงการ เพื่อจะได้เป็นประโยชน์ต่อสุขภาพอนามัยของนักเรียน และบรรลุผลตามนโยบายการจัดโครงการอาหารกลางวันของทางราชการสืบไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพการจัดโครงการอาหารกลางวันในกลุ่มโรงเรียนทุ่งหัวช้าง จังหวัดลำพูน
2. เพื่อศึกษาความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการจัดโครงการอาหารกลางวันของโรงเรียน

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ มีขอบเขตการวิจัย ดังนี้

1. ขอบเขตประชากร

ประชากรที่ใช้ศึกษาครั้งนี้ คือ ผู้บริหารโรงเรียน ครูเจ้าหน้าที่โครงการอาหารกลางวัน นักเรียนผู้รับบริการอาหารกลางวันในกลุ่มโรงเรียนทุ่งหัวช้างอำเภอทุ่งหัวช้าง จังหวัดลำพูน

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา

มุ่งศึกษาสภาพการดำเนินงานและวิเคราะห์ปัญหาในการดำเนินงาน ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของผู้บริหารโรงเรียน คณะครูเจ้าหน้าที่โครงการอาหารกลางวันและนักเรียนผู้รับบริการ

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. โครงการอาหารกลางวัน หมายถึง การดำเนินการจัดทำอาหารกลางวันเพื่อบริการให้แก่นักเรียนโดยไม่คิดมูลค่า
2. สภาพการจัดโครงการอาหารกลางวัน หมายถึง วิธีการดำเนินงาน การจัดการ การบริหาร การบริการ และการจัดสภาพแวดล้อมที่เกี่ยวกับโครงการอาหารกลางวัน
3. ความคิดเห็นของนักเรียนต่อการจัดโครงการอาหารกลางวัน หมายถึง ความรู้สึกและท่าทีของนักเรียนที่มีต่อโครงการอาหารกลางวัน

ประโยชน์ที่ได้รับ

1. เพื่อให้ทราบสภาพการดำเนินงาน ปัญหาในการดำเนินงาน ความคิดเห็นของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องต่อการจัดโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียน
2. เพื่อเป็นแนวทางในการปรับปรุงการจัดโครงการอาหารกลางวันเพื่อให้เหมาะสมและตรงตามสภาพการของนักเรียนในโรงเรียนที่มีสภาพใกล้เคียงกัน